

AUDIOVISUAL TARJIMA: OVOZLASHTIRISH VA SUBTITRLASHNING ZAMONAVIY TAMOYILLARI

O'zDJTU Tarjimonlik fakulteti 2-bosqich talabasi

Shomurodova Sevinch Jasurbekovna

Ilmiy rahbar: Saitxanova Aziza Xolmuxamedovna

O'zDJTU Tarjimonlik fakulteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada audiovizual tarjima turlari — kino tarjimasi, dubbing va subtitrlashning zamonaviy tamoyillari yoritiladi. Global media bozori rivojlanishi sharoitida tarjima texnologiyalari, madaniy moslashtirish, sinxronlashtirish va tomoshabin tajribasini yaxshilashga qaratilgan yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, subtitrlashning texnik talablari, dubbing jarayonida aktyorlik mahorati va lip-sinx, hamda kino tarjimasida mazmuniy aniqlik va uslubiy moslikning ahamiyati ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: audiovizual tarjima, subtitrlash, dubbing, kino tarjimasi, lip-sinx, lokalizatsiya, zamonaviy texnologiyalar, media tarjimasi

Annotation: This article examines the modern principles of audiovisual translation, including film translation, dubbing, and subtitling. It explores current trends influenced by the rapidly developing global media market, focusing on translation technologies, cultural adaptation, synchronization, and the enhancement of audience experience. The study also highlights the technical requirements of subtitling, voice acting and lip-sync in dubbing, as well as the importance of semantic accuracy and stylistic consistency in film translation.

Keywords: audiovisual translation, subtitling, dubbing, film translation, lip-sync, localization, modern technologies, media translation

Аннотация: В статье рассматриваются современные принципы аудиовизуального перевода, включая киноперевод, дубляж и субтитрование. Анализируются тенденции, формирующиеся под влиянием глобального медиарынка, а также роль переводческих технологий, культурной адаптации, синхронизации и улучшения зрительского восприятия. Отдельное внимание уделяется синхронное озвучивание требованиям субтитрования, актерскому мастерству и, а также значению точности и стилистической согласованности в кинопереводе.

Ключевые слова: аудиовизуальный перевод, субтитры, дубляж, киноперевод, синхронное озвучивание, локализация, современные технологии, медиа перевод

Kirish

Audiovizual tarjima (AVT) hozirgi globallashgan media makonida eng tez rivojlanayotgan tarjima yoʻnalishlaridan biridir. Kinoindustriya, raqamli platformalar, onlayn oqim (streaming) xizmatlari, mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlardagi videokontent ulushi oshgani sayin, subtitr, dubbing va voice-over kabi tarjima turlari ham keskin talabga ega boʻlmoqda. AVT nafaqat lingvistik bilim, balki akustik, vizual, madaniy va texnologik omillar uygʻunligini talab qiladi. Ushbu tezisda audiovisual tarjimaning asosiy koʻrinishlari, ular uchun qoʻyiladigan talablari, dolzarb muammolari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi.

1. Audiovizual tarjimaning mohiyati

Audiovizual tarjima — bu matnning nafaqat til orqali, balki tasvir, tovush, ritm, emotsiya va multimodal belgilar orqali uzatilishini hisobga olgan holda amalga oshiriladigan tarjima jarayonidir.

Kino matni oddiy lingvistik matndan keskin farq qiladi: unda pauza, kadr kompozitsiyasi, ohang, musiqiy fon, personaj harakati, kadr dinamika va kontekst

muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun AVT o'ziga xos metodologiya va strategiyalarni talab etadi. [Gambier, Yves 2013]

2.Subtitrlash: talablar, cheklovlar va strategiyalar

Subtitrlash eng ommaviy AVT turi bo'lib, qisqa vaqt oralig'ida ekranda o'qilishi mumkin bo'lgan matnni yaratishdan iborat. Subtitrlar uchun asosiy texnik talablar quyidagilar:

- har bir satr maksimal 37–42 belgi;
- subtitr ekranda kamida 1 soniya, ko'pi bilan 6 soniya turishi;
- ikki satrdan oshmasligi;
- ekrandagi tasvirni to'smasligi.[Chaume, Frederic 2012]

Subtitr tarjimasining lingvistik cheklovlari qisqa joyga ko'p ma'no sig'dirishni talab qiladi, shuning uchun sintezlash, qisqartirish, parafraz qilish va adaptatsiya strategiyalari qo'llanadi. Subtitrlashda auditoriyaning yosh toifasi, madaniy fon va texnik imkoniyatlar ham inobatga olinadi.[Snell-Hornby, Mary 2006]

3.Dubbing –ovozlashtirish bu lab-sinxronizatsiyasi

Ovozlashtirish — filmdagi asl ovozni to'liq yangilash bo'lib, personajning mimikasi, lab harakati, nutq tempi va emotsional yukini to'g'ri berishni talab qiladi. Dubbing tarjimasining asosiy talablari quyidagilar:

- lip-sinxronizatsiyaning aniq bo'lishi;
- personajning xarakteri va ovoz tembriga mos aktyor tanlash;
- emotsiya va nutq ritmini moslashtirish - madaniy realiyalarni dublyaj ovozigacha mos tarzda o'zgartirish.

Dubbing subtitrga nisbatan ko'proq xarajat talab qiladi, ammo tomoshabinning filmga to'liq “sho'ng'ishini” ta'minlaydi. [Gottlieb, Henrik 2001].

4.Voice-over tarjima

Voice-over — bu asl ovozni o'chirib yubormasdan, uning ustiga yangi ovoz qo'yish usuli bo'lib, ko'proq hujjatli filmlar, yangiliklar, intervyular va teleko'rsatuvlarda qo'llanadi. Bu usulda tarjima matni asl nutqdan 1–2 soniya kechikib

o‘qiladi. Voice-over arzon, tez va texnik jihatdan qulay bo‘lgani uchun ommaviy platformalarda keng qo‘llanadi.

5. Audiovizual tarjimaning muammolari

Zamonaviy AVT bir qator muammolarga duch kelmoqda:

- madaniy realiyalarni moslashtirishdagi qiyinchiliklar;
- terminlar va jargonlarni to‘g‘ri berish masalasi;
- argo va tabu birliklarni tarjima qilish;
- ijtimoiy-gender masalalarini moslashtirish;
- avtomatlashtirilgan subtitrlar tizimlarining sifati;
- tezyurar platformalarda (YouTube, TikTok) noto‘g‘ri tarjimalarning ko‘payishi.

Bundan tashqari, sun‘iy intellekt asosidagi avtomatik subtitrlar generatsiyasi ko‘plab xatolarga sabab bo‘lmoqda, bu esa tarjimon tomonidan qo‘shimcha tahrirni talab qiladi. [Díaz Cintas, Jorge 2009].

6. Audiovizual tarjimada texnologiyalarning o‘rni

Bugungi kunda subtitrlar va dubbingda maxsus dasturlar — Aegisub, Subtitle Edit, Amara, MemoQ, Trados va tahrirlash dasturlari muhim o‘rin egallaydi. Sun‘iy intellekt personajlar ovozi sintez qilish, avtomatik subtitrlar yaratish, audio segmentlarni bo‘lish va sinxronizatsiya qilish jarayonlarini yengillashtirmoqda. Shunga qaramay, inson tarjimonining pragmatik, madaniy va emotsional nuanslarni tushunish qobiliyati hali ham o‘rnini bosa olmaydi.

Xulosa

Audiovizual tarjima zamonaviy media makonining ajralmas qismi bo‘lib, uning o‘rni kun sayin ortib bormoqda. Subtitrlash, dubbing va voice-over turli texnik, lingvistik va madaniy yondashuvlarni talab qiladi. Sun‘iy intellektning jadal rivojlanishi AVT jarayonini osonlashtirmoqda, biroq tarjimaning sifati ta‘minlashda inson omili fundamental ahamiyatga ega bo‘lib qolmoqda. Kelajakda audiovizual

tarjima — texnologiya va madaniy sezgirlik uyg'unlashgan yangi kompetensiyalarni talab etadigan soha sifatida rivojlanishda davom etadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Gambier, Yves (2013). "The Status of Audiovisual Translation Studies." In: Routledge Handbook of Translation Studies. Routledge.
2. Díaz Cintas, Jorge (2009). "Audiovisual Translation: Subtitling." In: The Routledge Encyclopedia of Translation Studies. Routledge.
3. Chaume, Frederic (2012). Audiovisual Translation: Dubbing. Routledge.
4. Snell-Hornby, Mary (2006). The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints? John Benjamins Publishing Company.
5. Gottlieb, Henrik (2001). Subtitling: Diagonal Translation. *Perspectives: Studies in Translatology*, 9(2), 195–214.